

Hadas Miklós: Szávai

Replika 47-48. szám

Az interjú nem előbeszéd lejegyzése. Hadas Miklós egy hatórás beszélgetést írt át monológgá.

Amikor a lányomnak mondtam, hogy a Replika szeretne velem egy monológot csinálni, elcsodálkozott:

- De hát te nem vagy sem meleg, sem alkoholista, sem drogos, sem pedofil.
- Hát, majd előre bocsátom.
- Erre ők: akkor itt hagyjuk abba.

Maga az, hogy vállalkoztam a monológra, még nem jelent semmit, miért ne beszélhetnék az életemről, az igazi elszántság ahhoz kell majd, hogy a szöveg megjelentetéséhez hozzájáruljak. Életformám szerint ugyanis pedagógus vagyok, mégpedig abból a fajtából, amelynek legbensőbb, legszemélyesebb dolgai is szakmai eszközökké válnak, így aztán az életút bemutatása egyúttal egyfajta eszköz leltár is. Ez önmagában még nem lenne baj, azonban valahogy szembe kell nézni azzal a kettősséggel, hogy amíg ez az eszköztár, ez a létmód egy külső megfigyelő szempontjából főleg csillogás, siker, szakmai eredmények, kitüntetések, könyvek, szikrázó szellemű serdülők simogató pillantásai, addig belülről nézve létmódomat és eszközeimet, bizony inkább a mindennapi pedagógia kisszerűségeit, alkalmatlanságait látom.

Na, de kezdjük csak az elején. Születtem 1953 nyarán, egy békés megyei nagyközség kis bérlakásában, tehát nem kórházban, hanem otthon. Fajtámat tekintve majd száz százalékosan szlovák vagyok, jó szláv arc, úgy Cseh Tamás, meg Zorán között, az a tipikus európai fej, amit franciától, magyaron át csehig, bárminek el lehet adni. A középszintű raccsolás miatt inkább a francia felé hajlik. Dédnagyapám asztalosmesterként jött át Szlovákiából a Békéscsabai templom építésekor, a fizetéséből házat vásárolt a faluban, majd épített egy másikat. A fia már gépészetet tanult, malmokban volt főgépész, és volt néhány cséplőgépe is, amik aratáskor járták a környéket. A nagykereskedők árajánlatai tekintetes Konecsni István úrnak érkeztek. Akkoriban a kétszoba előszobás, nyárikonyhás, műhelyes, tornácos iparosház, a diófa bútorokkal világosan jelezte, itt nem parasztcsalád lakik. Nagyapám, mint malomgépész mindenhez értett, ami anyagból volt, ráadásul a ház nagy kertjét afféle mintakertészetté alakította. A több fajtával oltott gyümölcsfák, farudakkal feltámasztott termő ágak, a felkötözött gyógynövények, a télen szalmával takart fügefafa, a téglás kifutójú disznóól, a sarkosan felrakott trágyadomb, mind-mind elütött az átlagos falusi kertek, udvarok képétől. Apám szintén a gépek bővületében nőtt fel, először ő is malomgépész volt, aztán egy pesti cég utazó motorszerelőjeként járta az országot motorkerékpárral. Nekik még nem tagozódott szakmákra a gépészet, később, mintegy sportból, letett néhány szakmunkásvizsgát, azt hiszem öt szakmunkás bizonyítványt és két mesterlevelet szerzett. Huszonéves szakmunkásként a pesti világban valahogy ott találta magát a Vándor kórusban, és persze a mozgalomban. Nem tudom, mikor léphetett be a kommunista pártba, negyvennyolc körül mindenestre az ő pártja államosította le apja gépeit, ami még nem lett volna olyan nagy baj, ha az öregnek nem kell látnia, hogy minden tönkremegy, lesilányul, amihez "ezek" hozzányúlhatnak. Nem volt ebből nagy családi dráma, csak épp az öreg elhallgatott, nem beszélt szinte semmiről a gépeken kívül. Bejárt a malomba dolgozni, otthon sakkozott, olvasott, rádiót hallgatott, néha zenélt a saját készítésű kis mandolinján, aztán nyugdíjba ment, összerakott egy önjáró körfűrészgépet, és elkezdte a favágó ipart. Apámmal járták a falut, vágták a fát. Fura helyzet lehetett, egyik oldalon a volt tekintetes úr, a másikon a szövetkezet műhelyvezetője, afféle központi pártember, és mennek vágni a tűzifát. A pénz is kellett, meg hát valamit csak csinálni kellett

délután is. Nagypám kilencvenkét éves korában hagyta abba a favágást, kilencvenhat évesen vitte el egy tüdőgyulladás.

Anyám bére családból származott, apámmal a mozgalom hozta össze, a Madisz. Apai nagyanyám ellenezte a házasságot, soha nem tudtak megbékülni egymással, épp csak beszélőviszonyt tartottak.

Amikor apám hazajött a faluba, nyilván hiányzott neki a pesti élet, de hamar rátalált egy új körre, fotózni kezdett. Délelőtt tehát bement az üzembe, négy - öt óra körül hazajött, hatkor már indult a művelődési házba, tanfolyamot tartani, vagy laborálni. Anyám a tsz-ben dolgozott eleinte újkori napszámosként, aztán már csak a háztájiban. Mi, a húgommal néha kimentünk segíteni, de nekünk "a tanulás volt a dolgunk". Tanultam is én, amit szerettem, de inkább csak az órákon. Otthon megírtam a házi feladatot, aztán futás játszani. Volt néhány állandó helyem, ahová eljártam. A szomszédban lakott egy román család, a szülők még kissé furán beszéltek a magyart. A faluban ez teljesen természetes volt, az, hogy valaki tót, román az csak annyit jelentett, hogy az országhatáron túl is vannak rokonaik. Ha valaki mondta, hogy Plástyik néni csak tótul beszél, ezt mi gyerekek teljesen rendjén valónak találtuk, azt gondoltuk, az egész világ ilyen. A cigányok ebből eleinte kilógtak, mert ők nagyon elütöttek a megállapodott falusi emberektől, de amikor a Farkas család fejei szakmát tanultak, kereskedni kezdtek, odafigyeltek, hogy a gyerekeik rendesen öltözzenek, tanuljanak, akkor őket is befogadta a gyerektársaság egy újabb nemzetiségként. Ebben persze nagy szerepe volt Karsai Ervinnek, a megszállottan nyelvészkedő matematika tanárnak. Volt tanítványai közül jónéhány ott ül most a vezető roma politikusok között.

A gyerekkorom tehát egy fura multikultúrában vagy inkább kultúrátlanságban telt, mert a községnek ugyan komoly kulturális élete volt, jöttek a kulturhaznik, Papp Lacitól Sándor Györgyig, Illés, Omega, Metró koncert, a megszállott énektanárnő jazz zenekart hívott le, előre betanította velünk, hogyan tapsoljunk bele a szám végébe, otthon ott voltak a könyvek, apám szakkönyvei mellett mindenféle irodalom, de ez a világ azért mégis csak az ólak, a palántanevelők, a mogyoróföldek világa volt, minden más csak cifra díszként rakódott rá, amit azért nem kell túl komolyan venni. Ezt persze csak gimnazistaként éreztem, gyerekként éltem a szokásos gyerekéletet, illetve annál egy kicsit szabadabbat. A korábban említett román parasztgazda például elhatározta, hogy a fiából mérnök úr lesz, ha török, ha szakad. Amikor Avramusz Pista hazajött az iskolából, neki kellett ülnie tanulni, ha már szó szerint tudta az anyagot, és megcsinálta a ház körüli munkát is, kimehetett hátra, a kis játék gépszíjébe, farigcsálni, játszani, de az utcára nem lehetett kimennie. A kapuk mögé zárva telt a gyerekkora, ahogy nagyobb lett, fokozatosan egyre többet jöhetett ki, de ez a szabadsága még nyolcadikban is legfeljebb egy esti bújócskát jelentett.

Ehhez képest én szinte azt csináltam, amit akartam. Reggel - ha épp voltak nyulaim, adtam nekik enni, szórtam valamit a galamboknak, tyúkoknak, aztán kentem egy nagy zsíroskenyeret, fogtam egy Verne könyvet, kiültem a melegedő téglákra, a ház elé, a napra, olvasással kezdtem a napot. Összeolvastam mindent, útleírásokat, Jókait, Vernét, Karl Mayt. Ha esett az eső, összevezetgettem a vizet az útról a ház előtti nagy árokba, aztán elő a mosóteknőt, hajókáztunk parttól partig. Néha a viharban felkapaszkodtunk a fákra, "hajóskapitányosat" játszottunk. Stukkoltuk, fociztunk, de ahogy nagyobbak lettünk, egyre profibb sportokat kezdtünk üzni. Ugró gödröket ástunk a kertek, udvarok végében, ki homokot, ki szalmát hordott bele, magasugró állványokat csináltunk, ment az ugrálás. Súlyemelő készleteket szedtünk össze a MÉH-ből, ki nappal, ki éjjel, emelgettük a súlyokat, a cipészüzem vezetője homokzsákot csinált a fiainak, vertük a zsákot, meg egymást. Amikor az Ivanhoe ment a TV-ben, kardokat, páncélokat csináltunk, Gojkó Mitic filmjeit látva indiánokká váltunk, a Tarzan film után majomfogóztunk, felmásztunk a kis tölgyerdő fáira, és ott fenn fogócskáztunk. Én vékony kis gyerek voltam, nem sikerült sehol sem kitűnnöm. Egy hasonszörű kis barátommal elhatároztuk, hogy hosszútávfutók leszünk, átfutunk a szomszéd

faluba, meg vissza. Le is futottuk a tíz kilométert, néhányan biciklivel jöttek velünk, na, most már én is hős voltam. Ezt a szerepet persze őrizni kellett, futottunk rendületlenül, egyre messzebb. A gimnáziumban verseket kezdtem írni, célratorően, a lányok meghódításának szándékával. Ekkor a futás már a gimnázium szakosztályában folytatódott, a versenyeken megismerkedhettem idősebb atlétákkal, belehallgattam beszélgetésekbe, az amerikai beat irodalmat emlegették, elolvastam az Üvöltést, meg az Útont. Voltaképp ebből a két olvasmányból, meg a hippikről látottakból, hallottakból kevertem magamnak egy kis helyi érdekességű másságot. Hímzett mellény, farmer, szandál, idézetek dalok szövegeiből, versekből, bibliából. A baráti kör persze rögtön elfogadta ezt a misztikus szerepet, jártuk a környék báljait, ha megjelentünk, rögtön gyűrű támadt körülöttünk, és a szelíd, hippi megjelenés miatt csak a rendőrök agresszivitásával kellett számolnom, rám nem volt érvényes a falusi legények idegengyűlölete. Serdülőkoromban tehát kimaradt egy fontos szakasz az életemből, nem tanultam meg az agresszió kezelésének szabályait. Más szabályokat viszont túlságosan is megtanultunk, a lányok meghódítása szabályos sporttá vált köztünk.

Ráhajtottunk minden megjelenő új kislányra, hogy utána trófeaként mutogathassuk, de ez csak a szégyenlős serdülők zavart maga mentetése volt. Valójában az történt, hogy a hippi ideológia - mindannyian testvérek vagyunk a természetben - és egymásban őt is szeretjük, felszabadított bennünk bizonyos gátlásokat, és párhuzamosan is bele tudtunk szerelmesedni a lányokba. Persze ezek az egy estés szerelmek többnyire kimerültek egy kis csokolózásban. Másodikos koromban ugyan már túl voltam az első ágyba bújáson, de ez nem vetett véget a futó, könnyed szerelmeknek. Annyira azért nem volt mély bennünk a hippi felfogás, hogy a szeretkezést is elkönnyeljük egy mindennapos kommunikációs gesztusnak. Legbelül azért csak kis falusi fiúk maradtunk, akiknek itt már választani kellett. Vagy legbelül is azonosul a cinikus vadász felfogással, vagy marad a panteisztikus szerelem felfogásnál, ez azonban már nem érvényes a szeretkezésre. Az már olyan szoros kapcsolatot kell jelentsen két ember között, amit másnap nem lehet egy másikra váltani. Barátaim többsége e mellett döntött, kialakultak a viszonylag szilárd párkapcsolatok, amik aztán mintaházasságokban végződtek. Én ekkor még inkább maradtam a futó, felszínes kapcsolatoknál. Egy-két idősebb lánnyal kialakult ugyan néhány hónapos együttjárás, rendszeres szeretkezéssel, de amikor egy nagy szerelembe belefutottam, nem próbáltam meg rögtön ágyra váltani. Ez egyébként érettségi előtt volt, bizarr eset, bálban történt, néhány pillantást váltottunk csak, vőlegényével volt ott, de iszonyatosan szép szemei voltak. Valahogy egymás mellé sodródtunk, és odasúgta, hogy másnap a reggeli vonattal Csabára megy. Iskola helyett én is a vonatra szálltam, néhány héten át el-elvonatozgattunk Csabára, valamit vásárolt, aztán irány a temető. Fura dolog, de egyáltalán nem emlékszem, mi történt a sírkövek között, csak arra, hogy az esküvője előtti napon döntöttük el, hogy ez az utolsó találkozásunk. Nem tudom milyen lett a házassága.

A gimnáziumban egyébként egyre rosszabbul tanultam, de a verseim megjelentek egy-két lapban, díjakat nyertem velük, illendően, Bari Károly mögé szorulva, így hármassal átvészeltam a négy évet, amikor az érettségire készültem, megjött a kedvem a tanuláshoz, jelesre értem. Ekkor már eldőlt, hogy újságíró leszek, amihez akkor bármilyen diploma megfelelt. Kedvenc tantárgyam, és két megszállott tanárom a biológia szakra predesztinált, néhány hétig rajzolni is tanultam, csak úgy, könyvek mintái után, vékonyan ugyan, de bejutottam a biológia - rajz szakra, nagy nehezen el is végeztem. A főiskola előtt tizenegy hónap katonáskodás jött, ez azonban mellékszálként indult. Ahogy az ember beül a fogorvoshoz, és elhatározza, hogy kikapcsol. Ami itt vele történik, az nem igazi történet, a fájdalom nem lesz része az életemnek, csak egy kis pillanatnyi kitérő, hogy folyik a nyálam, markolom a karfát, és valami zúg a számban. A katonaság a parancsok, a harckocsiszred végig egy átvészelandó idegen világ volt, és hát az átvészelés legjobb technikájának a katonásdi bizonyult. Előtte sokat játszottuk, itt csak annyi volt a változás, hogy a tisztek komolyan vették, hisz nekik a fizetésük, az előléptetésük függött a játék eredményétől. Ezt

mi, tanárképzőre, műgyetemre készülő fiúk, természetesen toleráltuk, szerepeinkben nyilván gazdagodtunk valamit, de az egyenruha levetése után a régi történet folytatódott volna új szereplőkkel, hacsak a főiskolán nincs már ott egy versfogyasztó-versíró- színházazó csoport, amellyel új történet kezdődött.

Ami a kis faluban a tinik szemében csillogó mítosz volt, arról itt már az első napokban kiderült, hogy megható, de nevetséges kis jelentéktelen magántörténet. Rögtön az első napon előkaptam a verseimet, amit elnéző mosoly fogadott, meg a jó tanács, ne csak írjak, olvassak is. És ha valamihez, akkor a metakommunikatív jelek olvasásához volt érzékem, azonnal tudtam, vagy elfogadom a szakállas " nagyfiúk" értékítéletét, vagy marad a selypítő irodalmi színpados, KISZ-es társaság. Mert, hogy közegre szükségem van, az teljesen természetes volt. A csoportosulás a történelem tanszék amatőr színpada körül, alakult ki, melynek meghatározó alakjai most is jelen vannak a magyar szellemi élet meglehetősen magas rangú szabadpolcain. Sok mindent tudtam meg tőlük a világról, többek közt azt is, hogy az újságíróskodás nem nekem való, mert hát itt diktatúra van, bújdosik a szellem, egy ilyen, csoportfüggő személyiség, mint én, vagy vele bújdosik, vagy elárulja.

Itt telt el a három nappali évem, a csoport szélén, focizgatva, tanulva a biológiából ami szép és tanulásra érdemes volt, a hippis modor lassan lefoszlott rólam, szilárdabb kapcsolatok alakultak érettebb lányokkal, mígnem magam is egy minta házasságban találtam magam. Tanítani kezdtem egy kis faluban, és ezzel megint egy újabb történet kezdődött, aminek a végigmondása persze reménytelen, szilánkokat már mondtam belőle cikkekben, meg egy "szamizdatban". A " felszabadulás" után díjat nyert egy pályázaton, kiadva azóta sem lett, illetve egy nagy módszertani kiadvány mellékleteként CD-n terjed, de mint mondtam, a pedagógia az én felfogásomban túl személyes ügy, nagyon erős erkölcsi, anyagi kényszer kellett volna, hogy magam keressek rá kiadót. Ilyen kényszer nem volt, a kiadvány gyakorlatilag fiókban maradt, most már, abbahagyva a mindennapi tanítást, minden-mindegy alapon ki fogom adni.

Na, de vissza a kezdetekhez. Az iskolába érve egy kaffkai kastélyba érkeztem. Azt gondoltam, ezt néhány év után itthagynom, de előtte megpróbálom kiismerni a belső szerkezetét, és persze tisztességesen viselkedem, nem leszek csapnivaló nyelvtanórákat tartó, megszállott helytörténész. Tehát szerettem volna becsületes órákat tartani.

A falu kis gyerekeivel először a nyári napköziben találkoztam, a nagyobbakkal meg a focipályán. A főiskolán ugyanis a versíró kör nagy focikultuszt is vitt, abbahagytam hát az atlétizálást, focizni kezdtem, a falura már mint jó atlétikus adottságú viszonylag képzett labdarúgó kerültem ki, a bemutatkozó meccsen három gólt rúgtam. Képzeljük csak magunk elé azt a pillanatot, amikor a nyolcadikos osztályba hóna alatt a naplóval belép egy szakállas fiatalember, aki előző nap rúgott három gólt a meccsen. Beszélni kezd, és két dolog derül ki. Egyik, hogy úgy beszél, mintha az ősei grófok lettek volna, azaz hanyagul raccsol. Ez a raccsolás, most maga az egész ember. Nincs itt most még semmi más, csak egy fura kettősség, a megjelenés meg a beszédmód között. A másik viszont ami kiderül, hogy minden szava mögött titok bújlik, hogy amiről beszél, arról sokkal többet tudhat, mint amit kimond.

Lendületes, nagy szövegű fiú tart jól szerkesztett kis órákat. Minden a helyén, görögnek a mondatok, feladatok, de ekkor már azért túl voltam a Verne korszakomon, olvastam Németh Lászlót is, tudtam, hogy a mézeshetek után jönnek a nehezebb idők. Délután kimentem gombát szedni, és közben elgondolkodtam, hogyan lehetne megmaradni ebben a helyzetben, tehát, hogy gyerekek között állok, és szeretettel, kíváncsisággal néznek rám.

Elkezdtem gazdagítani a mondandómat, a közös ténykedéseket, olvastam, szerveztem, órákon születtek a szép képek, játszottunk színházat, kirándultunk, sziklát másztunk, métáztunk, bicikliztünk, voltak egymásra figyelős, összehajlós pillanatok, meg persze rosszak, ordítózosak, padfelrúgósak, néhány év múlva már pofon is csattant, amikor úgy éreztem,

veszély fenyegeti a kert értékeit, és nem találtam más eszközt a védelemre. Nem kellett volna így legyen ha: kissé kevesebb a narcizmus bennem, ha az iskolával közös nyelvet beszélhettem volna, ha egyáltalán minderről beszélni lehetett volna, lett volna hozzá nyelv, közeg, bátorság. Tanítani kicsit a szegedi közeg elől is szöktem, zavart már az udvari bolond szerepköre, de csak nem szakadtam el a csoport megemberesedett tagjaitól, maradt egy támogató hátországom, és persze új is akadt, a kis falu nyomdász-festő legénye, a közeli város amatőr és posztavantgard művészei. Néhány év alatt kiismertem az iskolát, és egyre szűkebbnek éreztem a levegőjét. A kor szokásai szerint jönnie kellett az asztalfelrúgásnak, a bekeményítésnek, felmondásnak, odébb állásnak, fél éves segédmunkának. Jött is, csak mivel sajnos épp egy gyereken csattant közben az ostor, egy kis neurózis is közbejött. Új iskola jött, a városban, új történet.

No, most, itt kell nyilvánvalóan szűkítenem a történetet, ami elmesélhető lenne didaktikai, családszociológiai vagy politikai történetként is, de had szűkítsem a csatornát egy olyan speciális témára, ami - nagyon helyesen - a Replikában is gyakran kerül elő, az érzékiség történetére.

Ha van a huszadik századnak igazi újdonsága - mert, ha nem is köztudott, de a nagy találmányok, a telefon, a TV még 19. Sz végi találmányok, (a számítógépet meg szóba ne hozza valaki, mert mint minden user, és is naponta szentségelek, hogy micsoda kőkorszakát éljük még a szoftverrendszereknek. Próbáljon meg például a kedves olvasó egy államtitkárral emilen át kommunikálni.) akkor az az erotika és nem erotika közötti határok lebontása.

Most itt állok, és még mindig nehezen tudok megbarátkozni a gondolattal, hogy azt az életet élem, amit mindig is szerettem volna élni, (ami persze csak retorikai fordulat, mert - aki tényleg elképzelhető életről álmodozik, az vagy teljesen fantáziátlan, vagy teljesen hülye - hogy a tényleges szentektől eltekintsünk)

Azért fizetnek kétszer annyi pénzt, mint az egész nap iskolában dolgozó kollégáimnak, hogy olvassak, megértek, írjak, és hetente egyszer - kétszer olyan gyerekekkel dolgozzam együtt, akik kimondottan ezért jöttek, akiket nem kell meggyőzni, megnyerni.

Az óránkívüli munkák meghozták még valamikor 80-ban a Műv. miniszteri dícséretet. A nyári kerékpártáborok szervezése az úttörő kitüntetés. Az iskolai munkáért - amelynek az előbbi eredmények csak melléktermékei voltak, a mindenkori iskolai jutalmakon túl - semmiféle kitüntetést nem kaptam.

Ennek okát ugyan biztosan nem tudom, de elképzelhető hogy összefüggésben áll a politikai rendőrség folyamatos érdeklődésével, amelyet az Inconnu csoporttal, illetve más szamizdatfogysztókkal való kapcsolataimnak köszönhettem. Másrészt a kollégákkal, iskolavezetéssel való kapcsolattartásban is voltak bizonyos disszonáns elemek. Amikor 16 évi munka után fel szerettem volna terjeszteni egy miniszteri dícséretre, megalázónak éreztem volna, aránytalannak az eddig befektetett munkámmal, a nyilvános visszautasítás pedig túl színvonalas lett volna, úgyhogy kérésemre eltekintettek a felterjesztéstől. Na, ez egy jellegzetes szörnyeteg gesztus volt. Ekkor már egy városi pedagógus lap szerkesztője voltam, a elég gyakran találkoztam a művelődési osztály munkatársaival. Ez után az iskolai incidens után

megállítottam az egyiket, és elmondtam neki, hogy nyilván fura, amit mondok, de érzem, hogy sűrűsödik körülöttem a levegő, kezdek bekerülni mindenféle körökbe, és nekem ugyan személy szerint nincs semmi problémám a rendszer embereivel, magával a rendszerrel annál több, épp ezért, ha esetleg kapnék valami kitüntetést, azt vissza kellene utasítsam. Csak hát ez nem az én műfajom, tehát legjobb, ha fel sem terjesztenek. Akkor nem hittem volna, hogy ezzel megalapozom a későbbi Apáczai Csere János díjamat. Arra ugyanis mérget vennék, hogy a megyei MDF elnökségi tagságomnál is többet nyomott a latba, hogy hiányzott a nevem a korábbi kitüntetettek listájáról. Azóta egyébként helyrebillent az idő, épp néhány napja néztem meg egy helyi kitüntetési ceremóniát, néhány érdemes ember mellett megint csak a kiérdemesültek taroltak. És olyan kollégám maradt ki, aki már sokszorosán megérdemelte volna.